

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 17 (2007)

Τόμ. 17-18 (2007): Μετανάστες και Εκπαίδευση

**Εκφάνσεις της αγοράς και πανεπιστήμιο:
 σκέψεις με αφορμή τον νέο νόμο-πλαίσιο**

Γιώργος Παγουλάτος

doi: [10.12681/sas.504](https://doi.org/10.12681/sas.504)

Copyright © 2015, Γιώργος Παγουλάτος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παγουλάτος Γ. (2015). Εκφάνσεις της αγοράς και πανεπιστήμιο: σκέψεις με αφορμή τον νέο νόμο-πλαίσιο. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 17, 269–275. <https://doi.org/10.12681/sas.504>

Εκφάνσεις της αγοράς και πανεπιστήμιο: σκέψεις με αφορμή τον νέο νόμο-πλαίσιο*

Γιώργος Παγουλάτος**

Αξίωμα Α: νόμος-πλαίσιο και πανεπιστήμιο

Η τοποθέτηση αυτή ξεκινά από μια βασική αφηγηρική παραδοχή. Ένας ο-ποιοσδήποτε νόμος-πλαίσιο υποστασιοποιείται στο πεδίο της πρακτικής, της συλλογικής και ατομικής δράσης και συμπεριφοράς στο εσωτερικό του πανεπιστημίου. Παρέχει ευκαιρίες και δυνατότητες που μπορούν να αξιοποιηθούν ή να μην αξιοποιηθούν. Κυρίως, δημιουργεί συνδυασμένες καταστάσεις και πλαίσια περιορισμών που μπορεί να λειτουργήσουν ανά περίπτωση διαφορετικά.

Είναι λάθος να επιχειρούμε να 'ανεβάσουμε' (επιχειρώ να αποδώσω το 'up-load') σε έναν νόμο-πλαίσιο χαρακτηριστικά τα οποία θα επιθυμούσαμε να διέπουν την πανεπιστημιακή εκπαιδευτική διαδικασία στο δικό μας πανεπιστήμιο. Είναι ανάγκη το θεσμικό πλαίσιο να επιτρέπει και να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της πολυτυπίας.

Με άλλα λόγια, η αναβάθμιση του πανεπιστημίου, ως κεντρικός στρατηγικός στόχος, δεν μπορεί ποτέ να προέλθει από έναν νόμο-πλαίσιο. Αν αυτό συνέβαινε, θα σήμαινε κάτι εξαιρετικά ανησυχητικό, ότι δηλαδή το πανεπιστήμιο ετεροκαθορίζεται πλήρως από την κεντρική εξουσία.

Ο συγκεκριμένος νόμος πλαίσιο, με όλη την ατολμία που τον χαρακτηρίζει καθώς και επιμέρους ειδικότερες αδυναμίες του, δίνει ωστόσο τη δυνατότητα ανάπτυξης άμιλλας μεταξύ των ιδρυμάτων σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και βέβαια την ποιότητα του επιστημονικού τους δυναμικού. Είναι προς την κατεύθυνση ενίσχυσης της αυτοδιοίκησης, και αυτό είναι θετικό.¹

* Το κείμενο προέρχεται από εισήγηση στη Διημερίδα της Πρωτοβουλίας Μεταρρύθμιση για την Αναβάθμιση του Πανεπιστημίου, Αθήνα, 23-24/2/2007.

** Αναπληρωτής Καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μέλος της Επιτροπής του ΕΣΥΠ για την Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση (Επιτροπή Βερέμη) και της Πρωτοβουλίας των Πανεπιστημιακών, gpag@aubg.gr

Η στρεβλή αρχιτεκτονική του νομοσχεδίου

Βασική αδυναμία του συγκεκριμένου νόμου είναι η θεμελιώδης ασυμφωνία/ αντίφαση μεταξύ αυξημένων αρμοδιοτήτων, από τη μία πλευρά, και αδύναμης πανεπιστημιακής διοίκησης, από την άλλη. Αναφέρομαι κυρίως στον τρόπο εκλογής των πανεπιστημιακών αρχών και τη συνεχιζόμενη εξάρτηση –παρά το θετικό μέτρο της καθολικής ψηφοφορίας– από τις φοιτητικές παρατάξεις. Εκεί, όπως και σε σειρά άλλων διατάξεων, το υπουργείο υπήρξε δέσμιος της ατολμίας του, μη ενσωματώνοντας την πρόταση –στην οποία συνέκλιναν τόσο η Επιτροπή Βερέμη όσο και οι Πρωτοβουλίες πανεπιστημιακών– για αναγωγή του συντελεστή βαρύτητας των εκλεκτόρων στο ποσοστό συμμετοχής. Αυξημένες αρμοδιότητες προϋποθέτουν ισχυρές πανεπιστημιακές αρχές –με αυξημένο βέβαια κοινωνικό έλεγχο και λογοδοσία. Από τους δύο πυλώνες στους οποίους στηρίζεται η πανεπιστημιακή αυτοδιοίκηση (διοικητικές αρμοδιότητες- διοικητική αποτελεσματικότητα και ισχύς), ο δεύτερος πυλώνας παραμένει εξαιρετικά αδύναμος. Εκεί το νέο πλαίσιο κινδυνεύει να αποβεί ακόμη πιο δυσλειτουργικό από το υπάρχον.

Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο έχει αρκετές αδυναμίες, που έχουν επισημανθεί από διάφορες πηγές.² Θέλω να επισημάνω μια δέσμη διατάξεων που έγιναν περιεχόμενο αυτού του νόμου αποτυπώνοντας σχετικές εισηγήσεις πανεπιστημιακών, της Επιτροπής του ΕΣΥΠ και των Πρωτοβουλιών, και οι οποίες δημιουργούν συνθήκες δυναμικά αξιοποιήσιμες για την αναβάθμιση του πανεπιστημίου.

Δημοσιότητα-Διαφάνεια

Είναι πολύ σημαντικό το άρθρο που θεσπίζει τη δημοσιότητα-διαφάνεια, κεντρικός άξονας μεταρρυθμιστικής λογικής στο τελικό πόρισμα της Επιτροπής Βερέμη. Δηλαδή, την υποχρέωση των πανεπιστημίων και των τμημάτων να διατηρούν στο διαδίκτυο όλη τη σχετική με τη λειτουργία τους πληροφόρηση (ώρες διδασκαλίας, ακαδημαϊκά βιογραφικά ΔΕΠ, έρευνα, δημοσιεύσεις κ.λπ.).

Το άρθρο είναι σημαντικό γιατί επιτρέπει ακριβώς σε κάθε πανεπιστημιακό, φοιτητή, ερευνητή αλλά και πολίτη να συγκρίνει και να αξιολογήσει οριζόντια το πλήρες φάσμα της εκπαιδευτικής λειτουργίας, ερευνητικής προσφοράς και επιστημονικού δυναμικού (του έργου, των δημοσιεύσεων, της ακαδημαϊκής τους πορείας) όλων των πανεπιστημιακών τμημάτων της χώρας. Και αυτό χωρίς κανέναν απολύτως εκ των άνω έλεγχο, χωρίς επιτροπές και κρατικές παρεμβάσεις, χωρίς μετακύλιση εξουσίας στην κεντρική διοίκηση, αλλά με οριζόντια διάχυση της ισχύος αυτής στο σύνολο της πανεπιστημιακής κοινότητας και την κοινωνία ευρύτερα. Η 'ανοιχτότητα' αυτής της πληροφόρησης –που σε ό,τι αφορά το δημόσιο πανεπιστήμιο αποτελεί δημόσιο αγαθό– συνιστά ένα μέσο ενδυνάμωσης του κάθε μετέχοντα στις πανεπιστημιακές λειτουργίες.

Έτσι παύει το πανεπιστήμιο να είναι ένα κλειστό, αυτοαναφορικό, εσωστρεφές σύστημα που δεν δίνει λογαριασμό σε κανέναν. Υπηρετεί τη δημόσια αποστολή του και υπόκειται σε πραγματικό δημόσιο έλεγχο και κοινωνική λογοδοσία (και όχι το υπολειμματικό είδος λογοδοσίας που προβλέπει ο νέος νόμος-πλαίσιο).

Υπάρχουν ουσιώδεις ποιοτικές διαφορές και ασυμμετρίες στο ακαδημαϊκό δυναμικό μεταξύ τμημάτων. Και γι' αυτό διαφωνώ με τη μαξιμαλιστική πρόταση που διατυπώθηκε από ορισμένους συναδέλφους για εκλεκτορικά που να αποτελούνται στην πληρότητά τους από ομοτέχνους του ίδιου επιστημονικού αντικειμένου, ακόμη και αν όλοι προέρχονται από άλλα ΑΕΙ. Το ένα τρίτο είναι επαρκές. Φοβάμαι ότι αν το έδινε ο νόμος-πλαίσιο ως απλή δυνατότητα κανένα πανεπιστήμιο δεν θα το επέλεγε. Επομένως, έτσι όπως το βάζει, ως υποχρέωση, είναι θετικό. Μην άρουμε κάτι πολύ σημαντικό: την αυτοτέλεια των τμημάτων και τη διαμόρφωση φυσιογνωμίας, την άμιλλα μεταξύ των τμημάτων. Μερικά εξελίσσονται σε πόλους αριστείας, διαμορφώνουν κριτήρια αξιολόγησης ΔΕΠ πολύ πάνω από τον εθνικό μέσο όρο.

Έχουμε πράγματι στο πανεπιστήμιο παθολογικά συμπτώματα συστημάτων κλειστών, ενδογαμικών, ιεραρχικών. Ισχύουν σε επίπεδο τμήματος αλλά ισχύουν και σε επίπεδο επιστημονικού αντικειμένου, διατμηματικά και διαπανεπιστημιακά. Και γι' αυτόν τον λόγο η αμοιβαία εξισορρόπηση αυτών των δυνητικών παθολογιών με τον κανόνα του 1/3 εξωτερικών εκλεκτόρων είναι θετικό μέτρο.

Θα πρότεινα επίσης να προστεθεί, υπηρετώντας της αξία της δημόσιας πληροφόρησης, και ένα ακόμη στοιχείο στο άρθρο Δημοσιότητα-Διαφάνεια: η στατιστική κατανομή βαθμολογίας και διάρκειας σπουδών των πτυχιούχων κάθε τμήματος, όπως υπήρχε στην αρχική εισήγηση της Επιτροπής του ΕΣΥΠ. Υπάρχουν πανεπιστημιακά τμήματα που επιδοτούν βαθμολογικά τους αποφοίτους τους με τρόπο σκανδαλώδη, εμφανίζοντας π.χ. δυσανάλογα υψηλά ποσοστά αριστούχων. Ασκούν ένα είδος αθέμιτου ανταγωνισμού σε βάρος των αποφοίτων των άλλων τμημάτων και πανεπιστημίων.

Αξιολόγηση

Αρκετά από τα παραπάνω, θα μπορούσε κανείς να πει, λειτουργούν ούτως ή άλλως στο πλαίσιο των διαδικασιών αξιολόγησης, διασφάλισης ποιότητας.

Υπάρχει μια σοβαρή εσωτερική κριτική στην αξιολόγηση:³

- Γραφειοκρατικοποιεί τον πανεπιστημιακό.
- Ευνοεί έναν κομφορμιστικό κακώς νοούμενο επαγγελματισμό, ένα gaming, μια σπέκουλα με τους κανόνες, προκειμένου να ικανοποιούνται σχηματικά τα τυπικά κριτήρια διασφάλισης ποιότητας.
- Παράγει συχνά αυτό που ο Keynes προσδιόριζε ως beauty contest. Θυμίζω ότι σε αυτόν τον διαγωνισμό ομορφιάς οι παίκτες (άρρενες ακόμη

στην εποχή του Keynes) προσπαθούν να βρουν όχι ποιο γυναικείο πρόσωπο θεωρούν οι ίδιοι πιο όμορφο, αλλά εκείνο που πιθανολογούν ότι οι άλλοι θα αναδείξουν ως πιο όμορφο.

- Αυτή ακριβώς είναι η λειτουργία του ακαδημαϊκού κομφορμισμού (δημοσιεύω στα περιοδικά της πλειοψηφίας, της ακαδημαϊκής ορθοδοξίας), που ενίοτε οδηγεί σε ακαδημαϊκό αυτοακρωτηριασμό, περιθωριοποιώντας την ετερόδοξη σκέψη, οδηγώντας σε θλιβερή ακαδημαϊκή ομοιομορφία.

Με αυτά θέλω να πω ότι αναγνωρίζω ως απολύτως βάσιμα ορισμένα επιχειρήματα σκεπτικισμού απέναντι στο εγχείρημα της αξιολόγησης. Και για να μπορέσω να πω επίσης ότι, εν γνώσει των σοβαρών αυτών επιφυλάξεων, εξακολουθώ να πιστεύω ότι η αξιολόγηση, η διασφάλιση ποιότητας είναι μια διαδικασία σαφώς προτιμότερη από την κύρια εναλλακτική της, που είναι η παρούσα ανυπαρξία της.

Η αξιολόγηση έχει περίπου το ίδιο μειονέκτημα π.χ. με τις πανελλαδικές εξετάσεις εισαγωγής στο πανεπιστήμιο: αποτυγχάνει πλήρως να συλλάβει και να αξιολογήσει τις ποιοτικότερες διαστάσεις (δημιουργικότητα, πρωτοτυπία σκέψης, συνολική παιδεία και συγκρότηση, ιδιαίτερα ταλέντα). Έχει όμως ένα κεντρικό πλεονέκτημα: ένα καθολικό, κοινό για όλους σύστημα κανόνων και κριτηρίων αξιολόγησης/διασφάλισης ποιότητας και αυτό είναι σημαντικό σε υποσυστήματα που λειτουργούν συχνά στη βάση πελατειακών και 'φρουδαρχικών' λογικών.

Προτιμότερο θα ήταν ίσως να μην είχαμε αξιολόγηση αλλά να μέναμε απλώς στη διαφάνεια-δημοσιότητα. Όμως η διαφάνεια-δημοσιότητα συνιστά απλώς δυνατότητα (εμπεριέχει τις συνθήκες αξιοποίησής της) ενώ η αξιολόγηση είναι διαδικασία (οδηγεί στα αποτελέσματα της αξιοποίησής της). Και γι' αυτό, και επειδή το πανεπιστήμιο είναι ένας οργανωμένος δημόσιος θεσμός που διαχειρίζεται δημόσιο χρήμα για σκοπούς δημόσιου συμφέροντος, νομίζω χρειαζόμαστε την αξιολόγηση.

Αξίωμα Β: πανεπιστήμιο και αγορά

Γιατί το λέω αυτό; Γιατί υπάρχει μια δεύτερη αφετηριακή παραδοχή, που θα της δώσω τον διόλου ευσύνοπτο τίτλο: 'το αξίωμα της αγοράς που εισβάλλει από τα κλειστά παράθυρα'. Πρόκειται για το εξής: σε μια ανοιχτή διεθνοποιημένη κοινωνία, στην οποία οι λειτουργίες και οι αξίες της αγοράς κυριαρχούν, το πανεπιστήμιο πρέπει να οικοδομήσει μια ισότιμη, έντιμη, ευθεία και ξεκάθαρη σχέση οριοθετημένης συνύπαρξης με την αγορά. Μόνο έτσι θα μπορέσει να διατηρήσει τις ακαδημαϊκές αξίες και λειτουργίες του διακριτές από εκείνες της αγοράς. Αν λειτουργήσει με μια συμπλεγματική λογική άρνησης και σύγκρουσης με την αγορά, όχι μόνο θα ηττηθεί στη αναμέτρηση με έναν αντίπαλο συστηματικά ισχυρότερο, αλλά η αγορά θα εισβάλει στο Πανεπιστήμιο χωρίς κανό-

νες, χωρίς όρια, αποικιοποιώντας το με τις δικές της αξίες και τις δικές της λειτουργίες.

Το 'χρηματιστήριο' πανεπιστημιακών τμημάτων

Θέλω να δώσω ένα παράδειγμα γι' αυτό. Λειτουργεί στην πράξη, ελλείπει ουσιαστικής αξιολόγησης, ένα άτυπο 'χρηματιστήριο' πανεπιστημιακών τμημάτων, που διαμορφώνεται από τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας. Αντλώ από τη σχετική έρευνα του ΕΛΙΑΜΕΠ (2006) για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση στην Ελλάδα.⁴ Δείκτης για το αν οι 'μετοχές' ενός τμήματος κυμαίνονται σε υψηλά ή χαμηλά επίπεδα, αποτελεί η έκφραση προτίμησης των υποψηφίων για ένταξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση κάθε έτος, και η διαμόρφωση των βάσεων εισόδου στα πανεπιστημιακά τμήματα (υψηλόβαθμα και χαμηλόβαθμα).

Πρόκειται δηλαδή για μια μορφή άτυπης αξιολόγησης των πανεπιστημιακών τμημάτων από τους (υποψήφιους) χρήστες-καταναλωτές των υπηρεσιών τους, που γίνεται με κυρίαρχο –αν όχι αποκλειστικό– γνώμονα τις υποτιθέμενα καλύτερες πιθανότητες μετέπειτα εύρεσης θέσης εργασίας. Η άτυπη αυτή κατάσταση σε σειρά προτίμησης, που πραγματοποιείται από τους υποψήφιους φοιτητές και τις οικογένειές τους, στηρίζεται συχνά σε ελλιπή και πρόχειρη πληροφόρηση προερχόμενη κυρίως από τα ΜΜΕ, και επηρεάζεται έντονα από συγκυριακούς παράγοντες και διάφορες 'μόδες' (για παράδειγμα, την εποχή αιχμής του χρηματιστηρίου η ζήτηση σπουδών χρηματοοικονομικής κορυφώνεται, για να μειωθεί, με μια χρονική υστέρηση, μετά την πτώση της χρηματιστηριακής αγοράς).

Το βέβαιο είναι ότι οι προτιμήσεις των υποψηφίων φοιτητών ελάχιστα αντανακλούν μια αξιολόγηση της πραγματικής ποιότητας ακαδημαϊκών σπουδών και υπηρεσιών που παρέχουν τα πανεπιστημιακά τμήματα, για τον απλούστατο λόγο ότι τέτοιου είδους πληροφόρηση δεν είναι ακόμη (ελλείπει αξιολόγησης ή έστω συστήματος πλήρους οριζόντιας δημοσιότητας) δημόσια διαθέσιμη. Δεν υπάρχει κατά κανόνα κανενός είδους συσχέτιση (θετική ή αρνητική) του βαθμού 'ζήτησης' των πανεπιστημιακών τμημάτων με την ποιότητα του ακαδημαϊκού προσωπικού, των υποδομών και του ακαδημαϊκού έργου που παρέχουν. Υπό την υπάρχουσα κατάσταση είναι απολύτως πιθανό εξαιρετικά πανεπιστημιακά τμήματα, με διεθνώς αναγνωρίσιμο ερευνητικό έργο και υψηλής ποιότητας εκπαιδευτική δουλειά με τους φοιτητές τους, να μην αντλούν καμία αναγνώριση με τη μορφή αυξημένου ενδιαφέροντος από υποψήφιους φοιτητές. Και από την άλλη πλευρά, είναι πιθανό τμήματα με μετριότατο ακαδημαϊκό έργο να πρωτεύουν στις προτιμήσεις των φοιτητών, αποκλειστικά στη βάση ενίοτε έωλων κριτηρίων προσδοκώμενης επαγγελματικής αποκατάστασης.

Αυτό είναι μία ακόμη ένδειξη του ότι η ακαδημαϊκή λειτουργία, όπου δεν είναι επαρκώς οριοθετημένη και αυτονομημένη με τα δικά της συναρτώμενα κριτήρια υπόκειται στα κριτήρια και τις αξιολογήσεις της αγοράς. Να ένα ακόμη επιχείρημα για την ανάγκη υπεύθυνης και συστηματικής αξιολόγησης των πανε-

πιστημιακών τμημάτων, έτσι ώστε η διαθέσιμη πληροφόρηση στους υποψήφιους χρήστες των υπηρεσιών τους και στους φορολογούμενους γενικότερα να μην είναι μονομερής αλλά ακαδημαϊκά πλήρης και σφαιρική, επιτρέποντας ορθότερες αποφάσεις.

Όθεν ένα ακόμη επιχείρημα υπέρ της αξιολόγησης: θα συνέβαλλε στο να συμπληρωθούν τα ως τώρα (βασισμένα κυρίως στις προσδοκίες επαγγελματικής αποκατάστασης) πραγματικά κριτήρια επιλογής των τμημάτων από τους υποψήφιους φοιτητές με κριτήρια αξιολόγησης του καθαρά ακαδημαϊκού προσφερόμενου έργου.

Συμπερασματικές σκέψεις

Το πανεπιστήμιο πρέπει να έχει αυτονομία απέναντι στην αγορά. Οι αξίες του, οι αξίες της γνώσης, της αναζήτησης της αλήθειας και της έρευνας ελεύθερης από περιορισμούς και ματεριαλιστικές επιδιώξεις, είναι διακριτές από εκείνες της αγοράς.

Παράλληλα, όμως, το δημόσιο πανεπιστήμιο κρίνεται σε μια θεμελιώδη κοινωνική αποστολή του, που είναι να λειτουργήσει ως μηχανισμός ευρύτερης παραγωγής και διάχυσης της γνώσης, ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας και αξιοκρατικής ανέλιξης για τους αποφοίτους του. Αυτός ο σκοπός είναι αδύνατον να υπηρετηθεί χωρίς μια στενή σχέση συνύπαρξης με την αγορά, διαρκούς επικοινωνίας με τις επιχειρήσεις και τις ανάγκες τους, ρεαλιστικού προσανατολισμού του εκπαιδευτικού έργου λαμβάνοντας υπόψη και τα δεδομένα της αγοράς.

Η συνύπαρξη ως ταυτόχρονων επιδιώξεων της πανεπιστημιακής αυτονομίας απέναντι στην αγορά και της στενής επικοινωνίας και διάδρασης με την αγορά, είναι απόλυτα βάσιμη σε ένα πλαίσιο πλουραλισμού των αξιών. Η συλλογική λειτουργία σε οποιαδήποτε μη μονολιθική κοινωνία υπόκειται σε έναν αντίστοιχο πλουραλισμό αξιών. Συνυπάρχουν ο σεβασμός στην απεριόριστη ακαδημαϊκή ελευθερία με επιδιώξεις αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας, ο απόλυτος σεβασμός στην ατομικότητα με την επιδίωξη της συλλογικής και δημόσιας ωφέλειας.

Για τους λόγους αυτούς η στενότερη σύνδεση του πανεπιστημίου με την αγορά αποτελεί μια ρεαλιστική επιλογή όχι απλώς συμβατή με την αυτονομία του πανεπιστημίου αλλά προϋπόθεση για την αποτελεσματικότερη ρύθμιση της αυτονομίας αυτής, για την αποφυγή της άνευ όρων αποικιοποίησης του πανεπιστημίου από τις πρακτικές της αγοράς.

Προϋποθέτει βέβαια κανόνες δεοντολογίας απέναντι σε δυνητικές καταστάσεις σύγκρουσης ηθικής και συμφέροντος, και ένα γενικότερο πλαίσιο διαφάνειας και λογοδοσίας. Κανόνες που διασφαλίζουν την ακεραιότητα της διαδικα-

σίας και του προϊόντος της έρευνας, την ισόρροπη συνύπαρξη ενίοτε ανταγωνιστικών αξιακών επιδιώξεων, όπως αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Και μια τελευταία πληροφορία: το Harvard, μετά από τρεις δεκαετίες, αναθεωρεί το curriculum του αναγνωρίζοντας τις αδυναμίες της στενής και αξιακά ουδέτερης τεχνοκρατικής και ακαδημαϊκής υπερεξειδίκευσης (μέρος της οποίας ανάγεται στους ίδιους τους καθηγητές –εξειδικευμένους σε στενές επιστημονικές υποπεριοχές, τις οποίες και αναπαράγουν ερευνητικά και διδακτικά).⁵ Στρέφεται πλέον το Harvard προς την κατεύθυνση εποπτικότερης γνωσιακής θεώρησης, έμπρακτης ενδυνάμωσης των δεξιοτήτων των φοιτητών (εμπειρικής επεξεργασίας και ανάλυσης, κριτικής, ερμηνείας, επίλυσης προβλημάτων) αλλά και της ηθικής, ανθρωπιστικής και πολιτικής [civic] συνείδησης των φοιτητών. Δηλαδή, όχι πια μόνο πώς θα καταφέρετε να επικρατήσετε στην παγκοσμιοποίηση, αλλά και πώς θα την εξανθρωπίσετε –αμερικανικός campus liberalism στις καλύτερες στιγμές του! Νομίζω πως παρέχει χρήσιμα διδάγματα για τη δική μας πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Για το είδος δηλαδή των προβλημάτων δεύτερης γενιάς που θα πρέπει να απασχολήσουν το ελληνικό πανεπιστήμιο –όταν και όποτε με το καλό κατορθώσει να αποφοιτήσει από την πρώτη.

Σημειώσεις και βιβλιογραφικές αναφορές

1. Η ενίσχυση της αυτοδιοίκησης-αυτοτέλειας των ΑΕΙ αποτέλεσε κοινό παρονομαστή της πλειοψηφίας των μεταρρυθμιστικών προτάσεων που διατυπώθηκαν, τόσο από συλλογικές πρωτοβουλίες και επιτροπές όσο και από μεμονωμένους πανεπιστημιακούς. Βλ. μια συλλογή κειμένων στο Βερέμης, Θ. και Παπαζήσης, Β. (επιμ.) (2007). *Διάλογος για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα: Παπαζήσης. Επίσης Δαμανάκη, Μ., Β. Κουλαϊδής, Γ. Βαρουφάκης, Γ. Καλογήρου, Ν. Παπαδάκης, (2006). *Το πραγματικό και το κερτημένο. Το Πανεπιστήμιο σε μετάβαση*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

2. Πέρα από τις υπερβολές και ακρότητες που συνιστούσαν μεγάλο μέρος της κριτικής που ασκήθηκε από πλευράς κυρίως της πλειοψηφίας της ΠΟΣΔΕΠ, υπήρξε και εποικοδομητική κριτική ουσίας από πολλούς πανεπιστημιακούς. Βλ., για παράδειγμα, τις δηλώσεις, δημοσιεύσεις και εισηγήσεις που φιλοξενούνται στο δικτυακό τόπο της Πρωτοβουλίας 'Μεταρρύθμιση για την Αναβάθμιση του Πανεπιστημίου' στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://greek-academics-initiative.blogspot.com/>

3. Βλ. συναφή κριτική του Γιάννη Βαρουφάκη, στα πρακτικά της διημερίδας της Πρωτοβουλίας της 23-24/2/2007, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://greek-academics-initiative.blogspot.com/>

4. http://www.eliampep.gr/eliampep/content/home/research/research_projects/higher_education/research

5. Knight Rebecca (2007). 'What a person in the know should know, as defined by Harvard', *Financial Times*, 13 Μαρτίου.